

Представяне на темата на Конгреса на Новата лаканианска школа през 2025 година

от Патрисия Боскен-Кароз

Болезнени любви

Заглавието „Болезнени любви“ (*Les amours douloureuses*) е в съзвучие с нещастни любви (*les amours malheureuses*). То извиква драматичното, дори трагично измерение на любовта или на любовите. Колкото до „болезнен“, думата прибавя тоналност на крайност в преживяваната болка. Също така някои афекти - като тъгата, са признак на неудовлетвореност, докато други - като тревогата, предполагат пресичането на границата на поносимото. Фройд постави в центъра на проблема за психичното страдание напрежението между принципа на удоволствие и отвъд принципа на удоволствието. Лакан, от своя страна, подчерта едно особено задоволяване, смесица от удоволствие и болка, което нарече *наслаждение*. Цялата литература, на която се позовава Ролан Барт в своето есе – *Фрагменти на любовния дискурс*, се основава на любовните страдания; любовната болка, която може да бъде видяна в разнообразни проявления: очакване, аскетизъм, прехласване, състрадание, зависимост, изгнание, странстване, ревност и т.н. Неотдавна, в заглавието на творбата на Софи Кале за любовния траур, *Douleur exquise (Изискана болка)*, също резонира едно парадоксално удовлетворение.

Като тръгнем от различните подходи към любовта в учението на Лакан, не без приноса на Фройд, ние на свой ред ще изследваме основните източници на болезнените любви.

Липса, огорчение и тъга

В своя семинар *Le transfert*, Лакан поставя функцията на липсата в същността на проблема с любовта. Той извежда дефиниция: „любовта е да даваш това, което нямаш“. ¹ В същото време той посочва, че това, което липсва на единия, не е това, което липсва на другия: асиметрията между влюбения и възлюбения конституира проблема в любовта. Лакан казва: „Достатъчно е да си в играта, да си влюбен, за да бъдеш въвлечен в този зев, в този раздор.“² Но именно от несвързаността на желанието с неговия обект трябва да възникне означаването на любовта в края на една специфична операция: метафората на любовта. Тук можем да разпознаем предпоставките на неговото по-късно твърдение: любовта замества липсата на сексуално отношение. Метафората на любовта е въпрос на случайност [contingence]. Когато се случи, чудото на любовта се сътворява; в обратния случай – се стига до разочарование или отчаяние. В *Пир* на Платон сцената, която Алкивиад прави на Сократ, свидетелства за огорчението му от отказа на дар - знак за любов. Сократ не обича, твърди Лакан, вече внимателен по отношение на стойността и въздействието на знака за любов, доколкото той се адресира към битието.

Лакан оспорва понятието за любовта, която *събира, слепва, споява и асимилира* две допълващи се същества. Той отменя илюзията за любовта като сливане, основано на идеалната форма на

¹ Cf. Lacan J., *Le Séminaire*, livre VIII, *Le transfert*, texte établi par J.-A. Miller, Paris, Seuil, 1991, p. 46. [Cf. Lacan J., *The Seminar of Jacques Lacan, Book VIII, Transference*, ed. J.-A. Miller, tr. B. Fink, Cambridge, Polity, 2017, p. 34.]

² *Ibid.*, p. 53. [*Ibid.*, p. 40.]

сферата. Той също наблюдава, че *афективното привързване* [*l'adhésion affective*] към тези пълни форми се корени във въображаемата структура и във „*Verwerfung* (форклузията) на кастрацията.“³

Лакан също се позовава на Фройд, за когото основата на любовта е *Lust-Ich* и любовта – ефект на нарцисизма.⁴

Така в семинара *La logique du fantasme*, той предлага следната формула: „*Tu es seulement cela, que tu es.* (...) *Tu ne es, c'est pourquoi tu n'es pas.*“⁵ Или – „*Si tu n'es pas, tu es en train de mourir.*“⁶ Истина, казва той, даваща смисъла на ерос и която, защото е отхвърлена, се появява отново в реалното във формата на „чудовище, чиито ефекти познаваме достатъчно добре във всекидневния си живот“. Той продължава: „Както го заявявам за всяка *Verwerfung* [...], любовта се проявява в реалното чрез най-неудобните и потискащи ефекти. Пътищата на любовта никъде не могат да се определят като толкова лесно проследими.“⁷ Както Лакан отбелязва – любовта не мисли. С други думи, любовта не разпознава [*méconnaît*] нарцисистичната фантазия, от която се поддържа. Тогава тя може да придобие окраската на депресия или на тъга, доколкото този афект показва отказа или отхвърлянето на несъзнаваното знание.

В *Télévision* Лакан експлицитно свързва тъгата с морална грешка, която, казва той, „в крайна сметка се разполага само в мисълта, т.е. в задължението да кажеш добре или да се намериш в несъзнаваното, в структурата“.⁸ Той изважда афекта от емоционалния регистър и го свързва с етиката на добре казаното, „което се състои в това да се очертае, да се улови в знанието това, което не може да бъде казано“.⁹ Докато тъгата, казва Жак-Ален Милер, е пропуснато знание.

Същата тази година, в своята *Note Italienne*, Лакан изразява желанието си по отношение на психоанализата – „да се увеличат ресурсите, благодарение на които да успеем да минем и без това мъчно отношение, за да направим любовта по-достойна от изобилието от бърборене, в каквото тя се състои днес.“¹⁰

Любови и дискурс

Въпреки това, едва през Средновековието популяризирането на нещастната взаимна любов се появява под формата на куртоазна любов [*l'amour courtois*]. Лакан приписва появата на тази форма на любов на случайността [*contingence*] на срещата между катарската ерес и новата поезия на трубадурите. За него страстната любов е факт на дискурса, който не се появява в коя да е епоха. Той я описва като „невъзможен лош сън, познат като феодализъм“, където „от страната на жената е

³ *Ibid.*, p. 115. [*Ibid.*, p. 93.]

⁴ Lacan J., *Le Séminaire*, livre XIV, *La logique du fantasme*, texte établi par J.-A. Miller, Paris, Seuil, 2023, p. 157.

⁵ *Ibid.*, p. 144.

⁶ *Ibid.*, p. 157.

⁷ *Ibid.*, p. 144.

⁸ Lacan J., „Télévision“, *Autres écrits*, Paris, Seuil, 2001, p. 526. [Lacan J., *Television, A Challenge to the Psychoanalytic Establishment*, tr. D. Hollier, R. Krauss, A. Michelson, New York/London, W.W. Norton&Co., 1990, p. 22.]

⁹ Miller J.-A., „Les affects dans l'expérience analytique“, *La Cause du désir*, Issue 93, 2016, p. 110.

¹⁰ Lacan J., „Note italienne“, *Autres écrits*, Paris, Seuil, 2001, p. 311

имало нещо, което въобще вече не е можело да работи“.¹¹ В своя семинар *Encore* той поставя това изобретение на дискурса като единствения начин за мъжа, чиято Дама е била изцяло негов поданик, да се „измъкне елегантно от отсъствието на сексуално отношение“.¹² Действително мъжът се справя чрез идеализиране на Дамата и придаване на стойност на нейната недостъпност, докато любовният дискурс се храни от липсата, траура, загубата и смъртта. В семинара си *L'éthique de la psychanalyse*, Лакан отбелязва прецизността на „изкуствената, лукава организация на означаващото“¹³ в този дискурс, който в един момент задава рамката на една аскеза. Отлагането на плътското удоволствие, отклоняващото поведение и недостъпността на обекта се разглеждат като дисциплина на удоволствието или неудоволствието. Доказват го произволните изисквания на изпитанията, които Дамата налага на своя слуга, не без известна жестокост. Лакан отбелязва, че най-аскетичните любовни практики са били заимствани от *Любовно изкуство* на Овидий, който сравнява любовта с вид военна служба.

По подобен начин той посочва решаващото влияние, което означаващото и преминаването към буквата на това изкуство да обичаш, са оказали върху културата. Романтичната любов ще бъде форма на възраждане.

Както виждаме, любовта не е без връзка с Идеала, предаван от традицията, която урежда отношенията между половете. Но този стар ред, "епохата на Бащата", структуриран от вертикална логика, е заменен от хоризонтална логика, логиката на мрежите, настроена с *не-цялото* [*pas-tout*], както се изразява Жак-Ален Милер¹⁴. От тази гледна точка, дали сегашните преконфигурации на съпружеската клетка в най-различни варианти, като например "полиамория" или "тройка", заменили стандартния дует, променят естеството на любовните терзания? Във всеки случай, любовните страдания днес се интерпретират различно в сравнение с миналото. Дискурсът на любовта, разбран като липса, като изгубен обект или като недостижимия Идеал, бива заместен от друг дискурс, който свежда провала в любовта до въображаемата ос доминиращ-доминиран. На последния конгрес на САП Жак-Ален Милер отбеляза неговото широко налагане в любовните отношения.

Тъкмо когато полето изглеждаше по-отворено и благоприятно за изобретение, означаващите, принадлежащи на лексикона на битката между половете – вече предсказана от Лакан – избухнаха на сцената: контрол, манипулация, доминиране, принуда, насилие и *ghosting*... От друга страна се поощрява форма на любов, за която се предполага, че е консенсусна, основана на взаимно признаване и управлявана основно от хомеостатичния режим на принципа на удоволствието. Феминистките движения политизират интимната сфера. В името на равнопоставеността на правните субекти те допринесоха за това правният дискурс да се намеси между половете, често за

¹¹ Lacan J., *Le Séminaire*, livre XX, *Encore*, texte établi par J.-A. Miller, Paris, Seuil, 1975, p. 79. [Lacan J., *The Seminar of Jacques Lacan, Book XX, Encore: On Feminine Sexuality, the Limits of Love and Knowledge, 1972-1973*, ed. J.-A. Miller, tr. B. Fink, New York/London, W. W. Norton & Co., 1999, p. 86]

¹² *Ibid.*, p. 65. [*Ibid.*, p. 69.]

¹³ Lacan J., *Le Séminaire*, livre VII, *L'éthique de la psychanalyse*, texte établi par J.-A. Miller, Paris, Seuil, 1986, p. 181. [Lacan J., *The Seminar of Jacques Lacan, Book VII, The Ethics of Psychoanalysis*, ed. J.-A. Miller, tr. D. Porter, New York/London, Routledge, 2008, p. 187.]

¹⁴ Miller J.-A., *Le Séminaire*, livre VI, *Le désir et son interprétation*, texte établi par J.-A. Miller, Paris, La Martinière et le Champ freudien, 2013, quatrième de couverture. [Cf. Miller J.-A., the back cover of *The Seminar of Jacques Lacan, Book VI, Desire and Its Interpretation*, ed. J.-A. Miller, tr. B. Fink, Cambridge, Polity, 2019.]

по-добро. Но днес, с обединяването на неоефеминизма и идеологията на жертвата, ние ставаме свидетели на политизиране на интимното. Приемайки новите норми на дискурса, това политизиране атакува патриархата, който вече е в упадък. Войната между половете се разпалва, често за по-лошо. И така, не можем ли да видим в това приписване на страданието в любовта на господството на единия пол над другия, в случая на мъжа над жената, нова форма на отхвърляне на любовта и нейните рискове? Наскорошният световен успех на филма *Барби* определено изглежда като да показва това. В този контекст, подкрепян от дискурса на науката, единствено аналитичният дискурс все още предоставя пространство за реалното на *ероса*.

Въпрос на структура

Любовта не е само въпрос на ефектите на дискурса, които варират в зависимост от епохата, тя е и въпрос на структура.

Благодарение на хистеричките, Фройд веднага проявява интерес към феномена на любовта. Той неведнъж е изследвал нейното функциониране. В труда си *Психология на масите и анализ на Аза*¹⁵, посвещава цяла глава на състоянието да си влюбен и на хипнозата. Той използва примера с романтичната любов на младия мъж, за да илюстрира обединяването на Аз-а пред лицето на скъпоценния обект, възвеличен на мястото на идеала на Аз-а. В състояние на влюбеност той изцяло завладява любовта към себе си, като лишава Аз-а от всякакъв критичен дух. Фройд нарича това явление "саможертва" и го оприличава на състоянието на хипнотизирания човек. Думите му са силни: поглъщане на Аз-а от обекта, изоставяне на Аз-а, подчинение, очарование. Едва ли е изненадващо, че след тежка загуба, раздяла или предателство, субектът има чувството, че част от него е ампутирана – осакатяване, което не е лишено от болка.

В последното си учение Лакан поставя любовната драма във връзка с любовната среща като такава. Тя вече няма да включва два субекта на *липсата-да-бъдеш* [*manque-à-être*], а две говорещи тела, „засегнати като субект(и) на несъзнаваното знание“¹⁶. В своя семинар *Encore* той казва: „Защото тук няма нищо друго освен среща, срещата в партньора на симптоми, на афекти, на всичко, което във всеки един от нас бележи следата на неговото изгнание – не като субект, а като говорещ – неговото изгнание от сексуалното отношение.“¹⁷ В *L'os d'une cure*¹⁸ Жак-Ален Милер посочва, че в перспективата на няма сексуално отношение – и следователно на партньора-симптом – сексуални същества [*êtres sexuels*] правят двойка на нивото на наслаждението. А симптоматичната връзка се свързва с означаващите структури на тялото, които определят даден партньор като средство за наслаждение. Следователно трябва да разграничим структурата на „за всеки x“ от тази на *не-цялото* [*pas-tout*], която разделя мъжкия и женския начин на сексуация и определя типа на партньора симптом на всеки от тях. С други думи, човек не се наслаждава или не страда от любовта по един и същ начин от двете страни. На мъжкото говор-същество се приписва фетишисткия начин на наслаждение по отношение на обекта *a*, а на женското говор-същество – безграничното измерение на наслаждението в неговата връзка със зачертания Друг. Следователно болезнените

¹⁵ Фройд З., *Психология на масите и анализ на Аза*, превод Моника Георгиева, издателство Асеновци, 2024.

¹⁶ Lacan J., *Le Séminaire, livre XX, Encore, op. cit.*, p. 131. [Lacan J., *The Seminar of Jacques Lacan, Book XX, Encore, op. cit.*, p. 144.]

¹⁷ *Ibid.*, p. 132. [*Ibid.*, p. 145.]

¹⁸ Miller J.-A., *L'os d'une cure*, Paris, Navarin éditeur, 2018. [Cf. Miller, J.-A., *Analysis Laid Bare*, WAP Libretto Series, New York, Lacanian Press, 2023.]

любви могат да бъдат разделени в съответствие с логиката, специфична за всяка позиция по отношение на сексуацията или за всеки пол. За единия от тях болката е ограничена в симптома, като трън в плътта. А за другия – безграничната болка на опустошението и пълната разруха. За единия е злострастието на раздвоения любовен живот и присъщото му обезценяване. За другия – рискът от умъртвяващ брак с идеалния демон [l'incube idéal] отвъд реалния партньор. Но болезнените любви са също толкова свързани с начина, по който всяко говорещо тяло може да остане непроницаемо за езика на другия. Така че афектът не е "гласът на тялото", негова естествена експресивност, а сигнал за ефект на наслаждението, съотнесен към белега на означаващото. В аналитичния опит сме принудени да подчертаем импликацията на означаващото в афекта и според израза на Лакан, подчертан от Милер¹⁹, да "верифицираме афекта"²⁰. Ако в най-класическия подход беше въпрос за издаване на изтласканата истина, то с понятието за *афекта на оставената върху тялото следа от лаланг*²¹, ще бъде въпрос за изолиране на травматичния белег и неговото отражение върху недоразумението между половете.

В нашата практика, когато болезнените любви се представят, ние ги каним да се оставят да бъдат хванати в мрежата от означаващи, за да накараме наслаждението да резонира с езика.

Превод от английски език: Валентина Милчева

Редакция: Десислава Иванова и Биляна Мечкунова

Отговорен редактор: Теодора Павлова-Кюлар

¹⁹ Miller J.-A., "Les affects dans l'expérience analytique," *op. cit.* p. 101.

²⁰ Lacan J., "Télévision", *op. cit.*, p. 524. [Lacan J., *Television*, *op. cit.*, p. 20]

²¹ [TN: cf. Miller, J.-A., "affection traçante de la langue sur le corps," "Orientation lacanienne. L'expérience du réel dans la cure analytique" (1998-1999), курс в Департамента по психоанализа на Университета Париж 8, лекция от 9 юни 1999 г., непубликувана.]